

ІСТОРІЯ ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВА THE HISTORY OF COUNTERFEITING

УДК 343.51(477)(091)

DOI: 10.37025/1992-4437/2023-40-2-110

А. С. Бойко-Гагарін,

доктор історичних наук,

доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,

старший зберігач фондів відділу «Музей грошей»,

Управління зв'язків з громадськістю та фінансової обізнаності,

Департамент комунікацій, Національний банк України, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4610-3665>

email: boiko.gagarin@gmail.com

тел.: +38(066)043-54-10

ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВО В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПОВІДОМЛЕННЯ 2

1994–2000 рр.: ПОБУТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КУПОНОКАРБОВАНЦЯ ТА ВВЕДЕННЯ В ОБІГ ГРИВНІ, ФАЛЬШУВАННЯ БАНКНОТ ГРИВНІ ТА МОНЕТ КОПІЙОК; ПОЯВА СЕРЕД ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ЄВРО, НОВІ МЕТОДИ ШАХРАЙСТВА

Анотація. У науковій статті акцентовано увагу переважно на історичному аспекті проблеми фальшивомонетництва в сучасній Україні, не вдаючися до деталей проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням грошей, судової експертизи чи експертного дослідження фальшивих грошей або засобів протидії підробленню грошей. Схарактеризовано у контексті зміцнення економічного суверенітету України й уведення в обіг національної грошової одиниці (період 1994–2000 рр.) основні тенденції підроблення грошей, а також деякі напрями протидії фальшивомонетництву, що й зумовлює *мету* статті. **Методологія.** Методологічною основою є загальнонаукові (аналітичний, синтетичний, логічний, ретроспективний, математичний, ілюстративний), історичні (історико-порівняльний, хронологічний, синхроністичний, діахронічний, типологічний) і джерелознавчі (критичний, евристичний, метрологічний, археографічний, іконографічний, палеографічний) методи наукового пізнання. **Наукова новизна.** Висвітлено тенденції підроблення грошей у незалежній Україні в період 1994–2000 рр., а також деякі напрями протидії фальшивомонетництву. **Здобуті результати.** Проаналізовано основні тенденції у підробленні грошей в Україні в фокусі становлення національної грошової одиниці та використання іноземної валюти. Проаналізовано та наведено порівняння структури фальшування грошей до та після грошової реформи 1996 р. Визначено та проаналізовано фантазійні штампи погашення фальшивих банкнот, які виникли на колекційному ринку та виготовлені для введення в обіг поціновувачів старожитностей і культурних цінностей.

Ключові слова: фальшивомонетництво; підроблення грошей; підроблення національної валюти; фальшиві гривні; фальшиві монети копійок; фальшиві долари США; фальшиві євро; збут підроблених грошей.

Вступ

Повідомлення 2 являє собою логічне продовження та доповнення наукової думки, висловленої у статті «Фальшивомонетництво в незалежній Україні: історичний аспект. Повідомлення 1. 1991–1994 рр.: побутування радянського рубля і введення в обіг карток споживача; поява іноземної валюти та її фальшування; уведення купонів багаторазового використання» (Криміналістичний вісник.

2023. № 1(39). С. 125–148) автором цього наукового доробку. На розвиток порушеної проблематики для подальших наукових розвідок становитимуть інтерес сучасні тенденції окресленого напрямку, досліджувані вітчизняними фахівцями (in particular, Buhai, & Skurativska, 2020; Lutsyk, 2020; Samoilo, & Pecherska, 2020; Hora, & Popovych, 2021; Hora et al., 2023) і зарубіжними (for example, Pachón et al., 2021; Huang et al., 2022; Slim, 2022).

© А. С. Бойко-Гагарін, 2023

Нагадаємо, що проблема фальшування має давню історію, фактично від початку карбування перших грошових знаків (Boiko-Gagarin, 2014; Boiko-Naharin, & Korpusova, 2017; Boiko-Naharin, 2019; Kotsur, & Boiko-Naharin, 2019).

Мета й завдання дослідження

Мета статті – схарактеризувати в контексті зміцнення економічного суверенітету України й уведення в обіг національної грошової одиниці основні тенденції підроблення грошей, а також деякі напрями протидії фальшивомонетництву (1994–2000 рр.).

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

проаналізувати етапи становлення національної грошової одиниці (уведення купонокарбованця; грошова реформа та введення гривні; уведення євро та зміна структури ринку іноземної валюти);

окреслити основні способи підроблення грошей, виокремити напрями протидії фальшивомонетництву.

Виклад основного матеріалу

Українські купонокарбованці введено в обіг 1994 р. У результаті суттєвої інфляції вони збільшувались у номіналі – «найстарша» серед них банкнота 1 000 000 купонокарбованців зразка 1994 р., хоча невведеним лишився резервний номінал у 2 000 000 українських купонокарбованців. Об'єктами фальшування стали здебільшого банкноти 1000, 100 000, 200 000, 500 000 та 1 000 000 українських купонокарбованців (рис. 1 і 2).

Серед колекції зразків, переданих Музею грошей Національного банку України, українські купонокарбованці представлені всіма вищими номіналами – 100 000, 200 000, 500 000 і 1 000 000 українських купонокарбованців, а також нижчим номіналом в обігу – 1000 українських купонокарбованців.

Банкнота найвищого номіналу – 1 000 000 українських купонокарбованців з'явилася в обігу 1995 р. (у проєкті лишилися тільки 2 000 000 українських купонокарбованців). На лицьовому боці банкноти надруковано Державний герб України і пам'ятник Тарасу Шевченку в Києві, що в однойменному парку навпроти червоного корпусу Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, зображеного на звороті грошового знака.

Найпоширенішими, за принципом золотієї середини, стали грошові знаки 200 000 і 500 000 купонокарбованців, коли споживача вводять в оману фальшива банкнота середнього номіналу, до якої пильність менша, проте собівартість її виготовлення фальшивомонетниками майже така, як і дрібних номіналів.

На колекційному ринку набули поширення дійсно фальшиві українські купонокарбованці із погашенням (нанесенням на поле банкноти зображень за допомогою штампа і чорнил різного кольору для можливості її розпізнавання як фальшивої) чорного кольору і зазначенням різними мовами про їхнє фальшування. Але такий штамп викликає сумніви, адже він трапляється як на купонах багаторазового використання зразка 1991 р., так і на українських купонокарбованцях, а то й на гривнях першого покоління зразка 1992 р., які введено в обіг 2 вересня 1996 р. У середовищі спілкування колекціонерів побутує думка, що ці штампи продукують окремі колекціонери, які мають знайомих у правоохоронних органах і можуть попросити погасити наявні в колекції фальшивки. Утім, серед погашень і штампів, наявних на фальшивих банкнотах, переданих Музею грошей Національного банку України, а також представлених в експозиції 2017 р. Музею криміналістики при ДНДЕКЦ МВС України, таких штампів немає. І це наводить на думку про повне імітування, фантазійний дизайн і приватне виготовлення такого спеціального штампу з метою введення в оману колекціонерів і підвищення очікуваної ціни продажу зразка фальшивої банкноти як колекційного предмета.

Варто наголосити на деяких особливостях діяльності та реагування колекційного ринку щодо збирання боністами зразків підробок банкнот і монет. На практиці колекціонери уникають поповнення власних колекцій фальсифікатами грошових знаків, прототипи яких перебувають в обігу. Як тільки рішенням Національного банку України виведено з обігу ті чи ті грошові знаки, одразу після кінцевої дати обігу зразки виявлених підробок стають доступними для колекціонерів, адже тепер їх зберігання не є протизаконним і повторний збут не є можливим. Прикметно також те, що колекціонери, після самостійного виявлення підозрілих або фальшивих грошей, залишають їх у власній колекції. Зразки фальшивих грошей також можуть становити інтерес для комплектування фондів музеїв (див., наприклад, рис. 3–6).

На колекційному ринку в Україні в 2000-ні рр. з'явилися купони багаторазового використання номіналом 5 купонокарбованців із наддруками «ВИЛУЧЕНО З ОБІГУ» в прямокутній рамці (рис. 7). Штамп, імовірно, виготовлений із гуми, призначений для нанесення наддруку чорнилом. Сьогодні офіційних підтверджень справжності цього наддруку серед зразків погашених банкнот у банках чи криміналістичних лабораторіях і архівах не знайдено. Тому маємо припущення, що цей штамп є фантазійною підробкою для збуту колекціонерам.

Рис. 1
Фальшиві українські купонокарбованці зразка 1992–1994 рр.
(приватна колекція, Вишгород)

Рис. 2
Фальшиві банкноти номіналом 50 000 українських купонокарбованців зразка 1994 р.
в експозиції (2017 р.) Музею криміналістики при ДНДЕКЦ МВС України

Рис. 3

Підроблені 50 000 купонокарбованців зразка 1994 р. із сумнівним погашенням (приватна колекція, Вишгород)

Рис. 4

Підроблений 1 000 000 купонокарбованців зразка 1995 р. (приватна колекція, Вишгород)

Рис. 5

Частини збірного кліше для друкування фальшивих українських купонокарбованців зразка 1994 р. номіналом 50 000 карбованців в експозиції (2017 р.) Музею криміналістики при ДНДЕКЦ МВС України

Рис. 6

Частини збірного кліше для друкування фальшивих банкнот зразка 1994 р. номіналом 100 000 купонокарбованців в експозиції (2017 р.) Музею криміналістики при ДНДЕКЦ МВС України

Рис. 7

5 купонокарбованців зразка 1992 р. із нанесеним фантазійним штампом «Вилучено з обігу» в прямокутній рамці

До речі, перші комеморативні (пам'ятні) монети в Україні (рис. 8) мали номінал у купонокарбованцях, деякі з них рідкісні на колекційному ринку, що й зумовлює появу їхніх реплік, привезених із Китаю (Voiko-Naharin, 2018). Ідеться, власне, про порушення ст. 199 (виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей) Кримінального кодексу України.

Рис. 8

Сучасна антикварна копія української монети номіналом 2 гривні 1997 р., присвяченої Соломії Крушельницькій, імовірно виготовлена в Китаї

Ще до проголошення незалежності України, у квітні 1991 р., розпочалася підготовка до виготовлення національних грошових знаків – гривні. Важливим кроком в державотворенні стало проведення грошової реформи та *введення гривні в 1996 р.* Нові банкноти суттєво переважали купонокарбованці за кількістю ступенів захисту, але також стали об'єктами підроблення. Середні номінали 20 і 50 гривень, найвищий – 100. Першу серію банкнот номіналами 1, 2, 5, 10 та 20 гривень виготовила в 1992 р. канадська компанія «Кенедієн Бенк Ноут Компані». Канадці не лише прийняли замовлення від України, а й надали йому особливого статусу, відтермінувавши всі інші. Гривневі банкноти вони розробили та надрукували менше ніж за рік. Водночас, щоб надійніше захистити високі номінали української валюти, центральний банк уклав додаткову угоду з англійською компанією «Thomas De La Rue». Ця компанія запропонувала Україні більш надійні елементи захисту для гривні. Тож, виготовити банкноти номіналами 50, 100 та 200 гривень довірили цій англійській компанії, яка мала виробничі потужності на Мальті.

Населення України познайомилось із гривнею 2 вересня 1996 р. І саме 2 вересня відзначаємо день уведення в обіг національної грошової одиниці – гривні. Дизайн перших гривень розроблений відомим художником Василем Лопатою, друкували їх у Канаді та на Мальті. Гривні першого покоління не лише відмінні за наявними ступенями захисту, вони також порівняно із сучасними більшого розміру.

Із введенням у грошовий обіг крім паперових і металевих грошових знаків спостерігається підроблення 50-копійчаних монет – найвищого номіналу серед поширених в обігу зразків. Водночас зауважимо, попри введення в грошовий обіг 1-гривневих монет зразка 1995 та 1996 рр. їх частка була такою малою, що їхніх підробок, віднесених до часу обігу, не виявлено. Причина тому, убачається, рідкісність монети зазначеного зразка. Але з початком 2001 р. масового її виробництва монета втратила привабливість для фальшивомонетників.

Наприкінці 1996 р. після грошової реформи монети копійки мали значну купівельну спроможність, тому і викликали інтерес до підроблення. Найпоширенішими стали фальшиві монети номіналом 50 копійок із датою 1992 р., виготовлені в Донецьку (рис. 9). Виробник цих монет та його подальша доля наразі невідомі в середовищі спілкування істориків і нумізматів. Згадують про ці підробки завдяки колекціонерам обігових українських монет, які орієнтуються на збирання монет за дрібними відмінностями виконання окремих деталей малюнка, порівняльного аналізу штемпелів для виокремлення якомога більшої кількості різновидів монет. Так звані донецькі підробки за своїм малюнком суттєво вирізнялись і привертати увагу досвідчених колекціонерів різновидів сучасних монет, проте пересічному громадянину відрізнити їх було майже неможливо. Тож, фальшиві 50-копійчані монети зразка 1992 р. «гармонійно влились» у грошовий обіг. Цікаво, що нумізмати їх досі не виявили.

На інтернет-майданчиках спілкування колекціонерів 2018 р. з'явилося фото предмета, який після візуального огляду був ідентифікований як ливарна форма для виготовлення фальшивих українських 50-копійчаних монет. Автор допису

із зображеннями предмета стверджував, що знайшов зазначену річ за допомогою металошукача у Львівській області. Інструмент виготовлено з металу сірого кольору, має форму обрізаного конуса із заглибленням на основі (кола з більшим радіусом). Вага інструмента 107,38 г, радіус більшого боку 36 мм, ширина робочого поля 24 мм, висота

18 мм. Ширина робочого поля відповідає діаметру обігової монети номіналом 50 копійок. Усередині робочого поля зображення, що імітує аверс 50-копійчаної монети, проте художній рівень цього малюнка досить віддалений від монет державного зразка. Чіткі та розпізнавані лише зображення тризуба у щиті та позначенні року – 1992 (рис. 10).

Рис. 9

Фальшиві 50-копійчані монети зразка 1992 р., виготовлені в Донецьку

Рис. 10

Ливарна форма фальшивомонетників, знайдена у Львівській області

Прикметно, що технічний рівень виконання цього інструмента свідчить, найімовірніше, про некомпетентність майстра та, певно, першу його спробу переступити закон на ниві фальшування грошей. Імітація зображень монети вручну, відсутність отвору для заливання металу (ливника) та елементів кріплення другої половини ливарної форми доводять, що після невдалої спроби неосвідчений фальшивомонетник вірогідно позбувся негодячого інструмента.

Уведені в обіг банкноти гривні практично одразу стали прототипами для фальшування, адже попри суттєві ступені захисту їхня купівельна спроможність була досить значною – це зумо-

вило появу підробок навіть менших номіналів банкнот (рис. 11). За більше ніж чверть століття перебування в обігу дизайн гривні змінювався Національним банком України чотири рази. Головною метою оновлення дизайну банкнот щоразу ставало покращення ступенів захисту гривні. Найбільш поширеними підробленими екземплярами зразка 1992–2000 рр. стали банкноти номіналом 20, 50 і 100 гривень.

Уведення гривні та її високий курс щодо іноземних валют створили нові тенденції у структурі фальшування: якщо в часи обігу купонокарбованця і нестабільності переважали підробки доларів США (рис. 12), то зі стабілізацією курсу гривні до

Рис. 11

Фальшиві 5 гривень зразка 1994 р. (Музей грошей Національного банку України)

іноземної валюти частка підробок банкнот гривні зростає. Але на грошовому ринку і далі спостерігається ризик купівлі підроблених грошових знаків доларів США, фунтів стерлінгів, німецьких марок та інших валют. Крім того, відомі факти шахрайства, які стали можливі через необізнаність громадян у

тому, який вигляд має іноземна валюта. Поширилися пропозиції під виглядом євро або австралійських доларів придбати справжні банкноти інших держав, що в назві грошової одиниці чи в інших написах могли мати схожість із популярною на ринку іноземною валютою країн зі стабільною економікою.

Рис. 12
Фальшиві 100 доларів США зразка 1996 р. з Музею грошей Національного банку України

Розгляньмо основні прототипи підроблення іноземної валюти в Україні в період до 2000 р. та зазначені види шахрайства. Водночас зауважимо, оскільки монети іноземної валюти не підлягають обміну в банках та обмінних пунктах в Україні, зразків підробок іноземних монет нами виявлено не було (основні прототипи підроблення іноземної валюти в Україні та найрізноманітніші види підроблення доларів США висвітлено у статті «Фальшивомонетництво в незалежній Україні: історичний аспект. Повідомлення 1. 1991–1994 рр.: побутування радянського рубля і введення в обіг карток споживача; поява іноземної валюти та її фальшування; уведення купонів багаторазового використання» (Криміналістичний вісник. 2023. № 1(39). С. 125–148).

Чи не найпопулярнішим грошовим знаком серед поширених банкнот іноземної валюти стали 100-доларові купюри Сполучених Штатів Америки. Їх підробки проникали в Україну з-за кордону. Відомі випадки підроблення таких банкнот і в українських містах. Одне з угруповань фальшивомонетників виявлено у Львові 1998 р. У зловмисників вилучено підроблені банкноти США номіналом \$100, а також обладнання, що зафіксовано на фотографіях, збережених у Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного – ЦДКФФА України (рис. 13).

Рис. 13
Журналісти знайомляться з грошима, конфіскованими у фальшивомонетників у м. Львові. Праворуч – начальник Личаківського відділу міліції полковник М. Баранов, Львів, квітень 1998 р. (ЦДКФФА України, інв. № 0-233411)

Кардинальні зміни у структурі грошового ринку настають наприкінці 1990-х. Європейський Союз переходить на єдину валюту – *євро* (виводячи з обігу популярні в Україні марки ФРН), після дефолту в Росії також вводять нові гроші.

Підроблення банкнот євро становитиме об'єкт окремого дослідження.

Відомі й інші види шахрайства з іноземною валютою – спроба видання аргентинських аустралей за австралійський долар (рис. 14), пропонування старих російських 1000 рублів зразка 1995 р. замість нових зразка 1997 р., гульденів

Рис. 14
Аргентина, 1 аустраль 1990-х рр.

далекого Суринаму (рис. 15) замість євро, намагаючись обманути людину, що не обізнана в іноземних грошах і планує подорож за кордон.

Нове тисячоліття в Україні характеризується загалом стабільністю у наборі популярних в Україні грошей та стабільним рядом гривні. Найбільш масовими підробками банкнот, що трапляються в Україні, є 500 і 200 гривень, 500 і 50 євро, 100 і 50 доларів США, 100 польських злотих і 5000 російських рублів.

Незрідка широкий загал населення за фальшиві сприймає грошові банкноти з дефектами друку, які можуть потрапляти до обігу. Каси банків вилучають дефектні банкноти та від-

правляють для утилізації, але часто в таких випадках не виключають імовірність фальсифікату. Дефектів виробництва чимало і пов'язані вони з різними етапами виготовлення банкноти – друк, невідповідність кольору, хиби нарізання, зміщення малюнка, поява фарби різного кольору, непродрук одного боку, нанесення зображення одного боку на інший, відсутність серійних номерів, збій нумератора і нанесення однакових серійних номерів (рис. 16–18). Деякі із зазначених дефектів можуть скласти враження, що банкнота є незавершеною продукцією фальшивомонетників. І щоб це з'ясувати, потрібна фахова експертиза.

Рис. 15
Суринам, 25 гульденів 2000 р.

а б
Рис. 16
а – 2 гривні зразка 1992 р., виготовлені в Канаді з дефектом друку (Музей грошей Національного банку України, інв. № КН-6834);
б – 2 гривні зразка 1992 р., виготовлені в Канаді з дефектом кольору (Музей грошей Національного банку України, інв. № КН-6832)

Рис. 17
5 гривень зразка 2001 р. з дефектом смуги чорної фарби (Музей грошей Національного банку України, інв. № КН-6859)

Рис. 18

2 гривні зразка 2001 р. з дефектом смуги чорної фарби
(Музей грошей Національного банку України, інв. № КН-6842)

На колекційному ринку можна часто спостерігати дійсно підроблені банкноти (зазвичай це купони багаторазового використання або гривні перших двох поколінь, що станом на 2022 р. виведені з обігу. – А. Б-Г.) із нанесеними на них різ-

номанітними штампами, що за змістом нанесених написів має свідчити про погашення банкноти в касі банку чи експертній установі. Штampi погашення згодом підлягають списанню (див., наприклад, рис. 19–22).

Рис. 19

Зразки раніше використовуваних штампів для погашення виявлених фальшивих банкнот

Рис. 20

Фальшиві 100 доларів США зразка 1988 р., вилучені Укресімбанком 1999 р., з нанесеними штампами погашення у вигляді прямокутної рамки з написом російською мовою «ФАЛЬШИВЫЙ» (імовірно – російськомовний штамп міг бути нанесений в органах МВС та перебувати у використанні ще з радянських часів. – А. Б-Г.), а також паралельними червоними лініями по краях нижнього лівого та верхнього правого кутів лицьового боку. На зворотному боці штамп банку про вилучення з обігу (Музей грошей Національного банку України)

У наступному повідомленні розглядатимуться основні тенденції у фальшуванні грошей в Україні в новому тисячолітті. Популярність нової валюти євро створює умови для поширення на території України фальсифікатів уже нових банкнот. Також українська гривня і далі технічно вдосконалюється. Підвищується ступінь її захисту. Але й далі, після 2000 р., спостерігаються спроби підроблення банкнот гривні як в Україні, так і за її межами. Зразками для підроблення стають і нові

деноміновані рублі сусідньої Росії, проте уведені в обіг рублі Булорусі в Україні практично не трапляються.

Разом із підробленням паперових грошових знаків із розвитком цифрових технологій і майданчиків спілкування в Інтернеті змінюються і канали збуту підробок. Особливостей зазнав грошовий обіг на тимчасово окупованих територіях Півдня України, які після повномасштабного вторгнення російських військ 24 лютого 2022 р. не

оминув і факт поширення фальшивих російських рублів на Херсонщині, Запоріжжі та Донеччині.

Наукова новизна

Висвітлено тенденції підроблення грошей у незалежній Україні в період 1994–2000 рр., а також деякі напрями протидії фальшивомонетництву.

Висновки

У статті акцентовано увагу переважно на історичному аспекті проблеми фальшивомонетництва в сучасній Україні, не вдаючися до деталей

проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням грошей, судової експертизи чи експертного дослідження фальшивих грошей або засобів протидії підробленню грошей. Проаналізовано етапи становлення національної грошової одиниці (уведення українського купонокарбованця; грошова реформа та введення гривні; введення євро та зміна структури ринку іноземної валюти). Схарактеризовано у контексті зміцнення економічного суверенітету України й введення в обіг національної грошової одиниці (період 1994–2000 рр.) основні тенденції підроблення грошей.

Рис. 21

Фальшиві 100 доларів США зразка 1990 р. з погашенням штампом англійською мовою «COUNTERFEIT» (Музей грошей Національного банку України)

Проаналізовано та наведено порівняння структури фальшування грошей до та після грошової реформи 1996 р. Визначено та проаналізовано фантазійні штампи погашення фальшивих банкнот, які виникли на колекційному ринку та виготовлені для введення в оману поціновувачів старожитностей та культурних цінностей. Надано детальну характеристику предметам, які не належать до фальшування грошей, зокрема виокремлено банкноти із виробничими дефектами.

Подяки

Висловлюю щиру подяку за допомогу у збиранні інформації та наданні матеріалів із музейних колекцій Катерині Новіковій.

Конфлікт інтересів

Немає.

Рис. 22

100 гривень, передані на фахову експертизу, зі штампом номера об'єкта у прямокутній рамці в експозиції (2017 р.) Музею криміналістики при ДНДЕКЦ МВС України

References

- [1] Boiko-Gagarin, A. S. (2014, Hruden 10). K voprosu o vozmozhnosti chekanki getmanom Bogdanom Khmelnitckim falshivvykh monet. U *VIII Bohdanivski chytannia: materialy Vseukr. nauk. konf. z nahody 419-richchia vid dnia narodzh. hetmana Bohdana Khmelnytskoho*, Cherkasy, 118–122 [in Russian].
- [2] Boiko-Haharin, A. S., & Korpusova, I. V. (2017). Monetno-vahovi zlyvky hryvni ta yikh tohochasni pidrobky z koleksii Odeskoho arkeolohichnoho muzeiu. U I. V. Bruiako (Otv. red.). *Zapiski otdela numizmatiki i torevtiki Odesskogo arkeologicheskogo muzeia* (III, s. 120–132). Odessa: Irbis [in Ukrainian].
- [3] Boiko-Haharin, A. S. (2018). Repliki investytsiinykh monet Ukrainy – potreba koleksiinoho rynku chy falshyvomonetnytstvo? [The copies of the Ukrainian modern coins – the need of the collector's market or the crime counterfeit?]. *Numizmatyka i falerystyka*, 4, 4–5 [in Ukrainian].
- [4] Boiko-Haharin, A. S. (2019). Polovyna matrytsi dlia pidrobky 1 kopiiky Rosiiskoi imperii kin. XIX – pochatku XX st. [Half of the mold for counterfeiting of 1 kopeck of the Russian Empire. XIX – early XX centuries]. *Konotopski chytannia*, 10, 68–72 [in Ukrainian].
- [5] Buhai, N. O., & Skurativska, A. V. (2020). Vprovadzhennia e-hryvni yak innovatsiinoho platizhnoho instrumentu [Introduction of the e-hryvnia as an innovative payment instrument]. *Internauka. Serii: Ekonomichni nauky*, 11 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-11-6586>
- [6] Hora, I. V., & Popovych, I. I. (2021). Kompleksne doslidzhennia okremykh ob'ektiv sudovo-tekhnichnoi ekspertyzy dokumentiv pry vyrishenni pytannia shchodo vstanovlennia davnosti yikh vykonannia [Comprehensive study of objects of judicial and technical examination of documents in solving issues regarding the establishment of their making]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 63, 288–292 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.50>
- [7] Hora, I., Kolesnyk, V., & Popovych, I. (2023). Aktualni pytannia sudovoi tekhniko-kryminalistychnoi ekspertyzy dokumentiv [Current issues of forensic forensic examination of documents]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 75(2), 163–170 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.26>
- [8] Huang, S.-Y., Mukundan, A., Tsao, Y.-M., Kim, Y., Lin, F.-C., & Wang, H.-C. (2022). Recent Advances in Counterfeit Art, Document, Photo, Hologram, and Currency Detection Using Hyperspectral Imaging. *Sensors*, 22(19), 7308.
DOI: <https://doi.org/10.3390/s22197308>
- [9] Kotsur, V. P., & Boiko-Haharin, A. S. (2019). Derzhavna polityka protydyi falshyvomonetnytstvu v Rosiiskii imperii XIX – pochatku XX st. *Universum Historiae et Archeologiae*, 2(27), vyp. 2, 108–124.
DOI: <https://doi.org/10.15421/26190208>
- [10] Lutsyk, M. V. (2020). Naslidky ta ryzyky vprovadzhennia yevro yak natsionalnoi valiuty v Ukraini [Consequences and risks of euro implementation as a national currency in Ukraine]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Ekonomichni nauky*, 1, 90–99 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2020-1-90-99>
- [11] Pachón, C. G., Ballesteros, D. M., & Renza, D. (2021). Fake banknote recognition using deep learning. *Applied Sciences*, 11(3), 1281.
DOI: <https://doi.org/10.3390/app11031281>
- [12] Samoilova, O. F., & Pecherska, I. O. (2020). Pryznachennia i vykonannia sudovo-tekhnichnykh ekspertyz dokumentiv pid chas rozsliduvannia zlochniv, poviazanykh z pidrobkoiu hroshovykh znakiv Ukrainy [Appointment and execution of forensic technical examinations of documents during the investigation of crimes related to counterfeiting of money signs]. *Molodyi vchenyi*, 5(81), 244–247 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-50>
- [13] Slim, A. (2022). La MDBC e-hryvnia: une monnaie banque centrale en projet. *Revue d'économie financière*, 147, 101–114.
DOI: <https://doi.org/10.3917/ecofi.147.0101>

Список використаних джерел

- [1] Бойко-Гагарин А. С. К вопросу о возможности чеканки гетманом Богданом Хмельницким фальшивых монет. *VIII Богданівські читання : матеріали Всеукр. наук. конф. з нагоди 419-річчя від дня народження гетьмана Богдана Хмельницького*. Черкаси, 2014. С. 118–122.
- [2] Бойко-Гагарин А. С., Корпусова І. В. Монетно-вагові зливки гривні та їх тогочасні підробки з колекції Одеського археологічного музею. *Записки відділа нумізматики та торевтики Одеського археологічного музею*. Одеса : Ібріс, 2017. № III. С. 120–132.
- [3] Бойко-Гагарин А. С. Репліки інвестиційних монет України – потреба колекційного ринку чи фальшивомонетництво? *Нумізматика і фалеристика*. 2018. № 4. С. 4–5.
- [4] Бойко-Гагарин А. С. Половина матриці для підробки 1 копійки Російської імперії кін. XIX – початку XX ст. *Конотопські читання*. 2019. № 10. С. 68–72.
- [5] Бугай Н. О., Скуратівська А. В. Впровадження е-гривні як інноваційного платіжного інструменту. *Інтернаука. Серія : Економічні науки*. 2020. № 11.

DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-11-6586>

- [6] Гора І. В., Попович І. І. Комплексне дослідження окремих об'єктів судово-технічної експертизи документів при вирішенні питання щодо встановлення давності їх виконання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. № 63. С. 288–292.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.50>
- [7] Гора І., Колесник В., Попович І. Актуальні питання судової техніко-криміналістичної експертизи документів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. № 75(2). С. 163–170.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.26>
- [8] Huang S.-Y., Mukundan A., Tsao Y.-M., Kim Y., Lin F.-C., Wang H.-C. Recent Advances in Counterfeit Art, Document, Photo, Hologram, and Currency Detection Using Hyperspectral Imaging. *Sensors*. 2022. No 22(19). P. 7308.
DOI: <https://doi.org/10.3390/s22197308>
- [9] Коцур В. П., Бойко-Гагарін А. С. Державна політика протидії фальшивомонетництву в Російській імперії ХІХ – початку ХХ ст. *Universum Historiae et Archeologiae*. 2019. № 2(27). Вип. 2. С. 108–124.
DOI: <https://doi.org/10.15421/26190208>
- [10] Луцик М. В. Наслідки та ризики впровадження євро як національної валюти в Україні. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : Економічні науки*. 2020. № 1. С. 90–99.
DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2020-1-90-99>
- [11] Pachón C. G., Ballesteros D. M., Renza D. Fake banknote recognition using deep learning. *Applied Sciences*. 2021. No 11(3). P. 1281.
DOI: <https://doi.org/10.3390/app11031281>
- [12] Самойлова О. Ф., Печерська І. О. Призначення і виконання судово-технічних експертиз документів під час розслідування злочинів, пов'язаних з підrobкою грошових знаків України. *Молодий вчений*. 2020. № 5(81) С. 244–247.
DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-50>
- [13] Slim A. La MDVC e-hryvnia: une monnaie banque centrale en projet. *Revue d'économie financière*. 2022. No 147. P. 101–114.
DOI: <https://doi.org/10.3917/ecofi.147.0101>

Стаття надійшла до редакції 03.01.2023

A. Boiko-Haharin,

Dr. Sc. (History),

Associated Professor of Art Expertise University Department,

National Academy of Managing Staff of Culture and Arts

Senior Treasurer of the «Museum of money»,

Public Relations and Financial Awareness Department

National Bank of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4610-3665>

email: boiko.gagarin@gmail.com

phone: +38(066)043-54-10

COUNTERFEITING IN INDEPENDENT UKRAINE: HISTORICAL ASPECT

MESSAGE 2

1994–2000: THE CIRCULATION OF THE UKRAINIAN KARBOVANETS COUPONS AND THE ISSUE OF HRYVNIA, COUNTERFEITS OF HRYNVIA COINS AND BANKNOTES, THE BEGINNING OF EURO CURRENCY CIRCULATION, THE NEW METHODS OF CHEETINGS AND FRAUD

Abstract. This article focuses mainly on the historical aspect of money counterfeiting problem in modern Ukraine without going into the details of conducting a pre-trial investigation of criminal offenses related to money counterfeiting, forensic examination or expert research of counterfeit money or means of countering the counterfeiting. In the context of strengthening the economic sovereignty of Ukraine and introducing the national currency into circulation (the period 1994–2000), the main trends of counterfeiting money, as well as some directions of combating the counterfeiting, are characterized. **Methodology.** The methodological basis is based on general scientific (analytical, synthetic, logical, retrospective, mathematical, illustrative), historical (historical-comparative, chronological, synchronistic, diachronic, typological) and source studying (critical, heuristic, metrological, archeographic, iconographic, paleographic) methods of scientific knowledge. **Scientific novelty.** The trends of money counterfeiting in independent Ukraine in the period 1994–2000. **Results.** The main trends in money counterfeiting in Ukraine are analyzed, focusing on the formation of the national monetary unit and the use of foreign currency. The structure of money counterfeiting before and after the monetary reform of 1996 is analyzed and compared. Identified and analyzed the fantasy redemption stamps of fake banknotes that appeared on the collectors' market and were manufactured to mislead connoisseurs of antiquities.

Keywords: counterfeiting; money counterfeiting; national currency counterfeiting; fake hryvnias; kopyyka coin counterfeites; US dollar counterfeiting; Euro coins and banknotes counterfeits; fake money sale.